

Sveriges ekonomi påverkar dig

Expertkommentar
Stefan Ingves
 Chef för Sveriges Riksbank

Varför behöver man kunna ekonomi egentligen? En som borde kunna svara på den frågan är Stefan Ingves. Han är chef för Sveriges Riksbank och leder den tillsammans med sina fem kollegor i den så kallade direktionen – Riksbankens högsta ledning

När jag tänker tillbaka på min egen skoltid så är jag säker på att jag hade haft nytta av mer ekonomi – det gör framtiden tryggare. Det kände jag själv av, inte minst de första åren i Sverige.

Det hade varit bra att åtminstone ha fått höra talas om vikten av någorlunda långsiktig ekonomisk planering och förstå hur olika marknader fungerar. Jag kom ju som invandrare till Stockholm och då, precis som nu, framstod bostadsmarknaden som mycket svår att förstå – särskilt om jag jämförde mig med dem som hade vuxit upp i stockholmstrakten.

Om man förstår ekonomi har man lättare att planera och få rätsida på inkomster och utgifter. Då undviker man obehagliga överraskningar. Att förstå begrepp som ränta och inflation är viktigt när man funderar på hur priserna utvecklas över tiden och vad det kostar att låna pengar. Utan den kunskapen är det svårt att fatta vettiga ekonomiska beslut.

Den som t.ex. behöver en lägenhet behöver snabbt få koll på priser och hyror och då spelar räntan stor roll. Räntan påverkar i sin tur hur företagen tänker framåt kring investeringar och hur mycket vi handlar för. Inflationen påverkar också hur dyrt det är att låna eller hur förmånligt det är att spara.

Hur blir man chef för Riksbanken?

Detta var ju inte direkt något jag gick och funderade över som tonåring. Jag växte upp på landsbygden i Finland och ville ut i världen. Dessutom tyckte jag att det var väldigt roligt att studera och träna löpning. Att arbeta på Riksbanken ägnade jag inte en tanke.

Att bli chef och bestämma vad många andra människor ska göra var också ganska främmande. Ett tag var jag inne på att bli journalist, det tyckte

jag verkade spännande. Vi diskuterade mycket i mitt föräldrahem hur samhället och ekonomin fungerar eftersom min far var ekonom och bankman. Men så småningom tog jag mig till USA för att studera vidare och senare blev det jobb på bland annat finansdepartementet, Internationella valutafonden och Riksbanken.

Räntan viktig för alla

Begreppen ränta och inflation är inte bara viktiga för den som ska fixa bostad. De är viktiga också för Riksbanken och för hela Sveriges ekonomi. Riksdagen har bestämt att Riksbanken ska se till att penningvärdet är fast, alltså att kronan behåller sitt värde. Det gör vi genom att styra mot ett inflationsmål som är 2 procent. Inflationen visar hur mycket priserna har ökat på en korg av varor och tjänster. Måttet vi använder kallas Konsumentprisindex, eller KPI.

Inflation betyder att priserna stiger. Man får alltså färre varor för samma mängd pengar – de minskar i värde. Med tanke på att vi vill att en hundralapp idag ska vara värd hundra kronor även i morgon kunde man ju tycka att inflationen ska vara noll. Men det finns flera skäl att sikta lite högre.

Om vi siktar mot noll finns också risken att vi i stället får deflation. Då faller priserna. Det kan ju låta bra men det är det inte alls. Det betyder att det blir billigare att vänta med att handla till någon gång i framtiden. Om alla tänker så får företagen svårt att sälja sina varor och de kan bli tvungna att säga upp folk. Då ökar arbetslösheten.

Andra skäl är att kvaliteten på de varor och tjänster som ingår i KPI kan förändras och att pris- och lönebildningen kan fungera bättre om målet är över noll. Man brukar säga att lite inflation kan fungera som smörjmedel i ekonomin. Därför har Riksbanken och många andra centralbanker som mål att inflationen ska stiga med 2 procent om året – en lagom låg nivå.

Reporäntan viktigaste verktyget

Hur kan då Riksbanken påverka inflationen så att den håller sig kring 2 procent? Det gör vi med hjälp av den så kallade reporäntan – det viktigaste penningpolitiska verktyget för att gasa och bromsa ekonomin.

Lite förenklat kan man säga så här: Ekonomin fungerar som en bil, där du kan gasa på om du vill ha högre fart eller bromsa om du tycker att det går för fort. Om löner och priser börjar stiga lite väl kraftigt så bromsar vi och det gör vi genom att höja

reporäntan – det blir dyrare att låna och mer förmånligt att spara. Omvänt kan man behöva gasa, alltså sänka räntan, för att stötta ekonomin. Då blir det i stället billigare att låna och mindre förmånligt att spara. Det leder till att företagen investerar och producerar mer samtidigt som konsumenterna vill köpa mer. Priserna kan höjas och på så sätt stiger inflationen tillbaka mot inflationsmålet.

Det är därför man behöver kunna räkna och tolka statistik här på Riksbanken. Dessutom behöver vi också prata med företagen, bankerna, läsa tidningar och följa med i samhällsutvecklingen. Det är en hel del beteendevetenskap med i bilden, förmåga att läsa av hur människor kommer att agera med sin ekonomi är viktigt.

Spännande utmaningar i världen

Men är det roligt då? Ja, det tycker jag. Jag har roligt nästan jämt i mitt yrke. Jag arbetar med många svåra samhällsfrågor både i Sverige och internationellt. Det är kul att inte bara läsa samhällsekonomi i teorin utan också få hålla på med det i praktiken – och att göra det tillsammans med så många mycket duktiga medarbetare.

Det är faktiskt inte bara roligt, det är riktigt spännande också. För det är inte alltid så lugnt i centralbanksvärlden. Tvärtom, oftast händer det något någonstans. Eftersom Sverige är ett litet land som exporterar mycket så påverkas vi när det är skakigt i de större regionerna. När banker får riktigt stora problem som påverkar hela ekonomin är det centralbanken som ställer upp som räddare i nöden eller *”lender of last resort”* som det heter på engelska. Själv arbetade jag väldigt mycket med detta i början av 1990-talet eftersom jag var ansvarig för det som kallade Bankakuten under den svenska bank- och finanskrisen som Sverige drabbades av då.

Då måste man fatta stora viktiga beslut under tidspress och mycket stor osäkerhet, samtidigt kan man inte i förväg veta om man kommer att lyckas eller ej. I en sådan situation måste man övertyga många andra om vilken väg som är rätt väg att gå – då gäller det att ha bra koll på siffrorna.

Idag är jag också ordförande för det som kallas Baselkommittén som finns för att ge rekommendationer så att världens banker har tillräckligt med kapital. Där samarbetar Riksbanken med andra centralbanker runt om i världen för att se till att det finns tydliga och bra regler som hindrar stora banker från att ta för stora risker.

Mina bästa tips

Så vad är då mina bästa tips för att skaffa sig ett bra yrkesliv? Prova på många olika saker när du är ung! Nästan alla ämnen är på ett eller annat sätt intressanta bara man håller på tillräckligt länge med samma sak, men man måste brinna för det man sysslar med – och det kan man behöva testa sig fram för att hitta. Och det är inte ett mål i sig att bli chef. Gilla läget och tänk framåt.

Av Stefan Ingves

Några viktiga ord från Riksbanken

Centralbank

En centralbank ansvarar för att ge ut sedlar och fungerar som bankernas bank. Centralbanken bedriver också penningpolitik, det vill säga den ändrar räntan för att bevara värdet på pengar. Riksbanken är Sveriges centralbank. I andra länder kan centralbanken också ha andra uppgifter, till exempel ansvara för den finansiella tillsynen eller förvalta statskulden.

Deflation

Allmänna prisfall som gör att pengarnas värde stiger, det vill säga man kan köpa fler varor och tjänster med samma mängd pengar. Motsatsen är inflation.

ECB

Europeiska centralbanken. ECB ligger i Frankfurt och är gemensam centralbank för de medlemsländer i EU som har infört euron som valuta. ECB:s uppgift är att sköta penningpolitiken för dessa länder och se till att inflationen blir låg.

Finansiell stabilitet

Att det finansiella systemet fungerar, det vill säga att människor och företag kan betala, spara och få hjälp att hantera de risker som kan uppstå på de finansiella marknaderna.

Finanspolitik

Att använda skatter och offentliga utgifter för att påverka efterfrågan i ekonomin så att ekonomin växer i lagom takt utan hög arbetslöshet eller inflation.

Inflation

Allmänna prisökningar som gör att pengarnas värde minskar, det vill säga man kan köpa färre varor och tjänster för samma mängd pengar. Motsatsen är deflation.

KPI

Konsumentprisindex. Varje månad mäter Statistiska Centralbyrån (SCB) hur den genomsnittliga prisutvecklingen för den privata konsumtionen ser ut. Riksbanken använder KPI som ett av flera mått på inflation.

Penningpolitik

Att ändra räntan för att påverka inflationen.

Riksbankens direktion

Riksbanken leds av en direktion som består av sex ledamöter som utses av Riksbanksfullmäktige. Direktionen ansvarar för Riksbankens verksamhet och fattar bland annat beslut om räntan.

Riksbanksfullmäktige

Riksbanksfullmäktige består av elva ledamöter och lika många suppleanter. Ledamöterna utses av politikerna i riksdagen och har samma mandatperiod. Riksbanksfullmäktige utser Riksbankens direktion, följer upp Riksbankens verksamhet samt beslutar bland annat om hur sedlar och mynt ska utformas.

Betalningssystem

Det system som behövs för att betalningar ska fungera. Riksbanken fungerar som bankernas bank för betalningar i svenska kronor. Alla banker har därför konton hos Riksbanken via vilka de kan hantera sina betalningar till varandra.

Ränta

Ränta uttrycks i procent och är det pris man betala för att låna pengar.

KORT RÄNTA: Ränta på lån med löptid under 1 år.

LÅNG RÄNTA: Ränta på lån med löptid över 1 år.

NOMINELL RÄNTA: Den ränta som man får av till exempel banken. Denna ränta tar inte hänsyn till inflation.

REALRÄNTA: Realräntan är den ränta man får om man räknar bort inflationen från den nominella räntan.

REPORÄNTA: Reporäntan är Riksbankens viktigaste styrränta med vilken den styr inflationen i ekonomin. Namnet kommer från engelskans repo (repurchase agreement) som betecknar de återköpsavtal som används när räntan sätts.

STYRRÄNTA: Den ränta som inflationen styrs med. I Sverige är det främst reporäntan, men det finns också en inlånings- och utlåningsränta.

Valutapolitik

Kallas också växelkurspolitik. I Sverige beslutar regeringen om det ska vara rörlig eller fast växelkurs. Riksbanken har sedan till uppgift att sköta den dagliga politiken.

Valutareserv

Riksbankens reserv av guld och värdepapper i utländska valutor. Denna buffert kan användas för att försvara värdet på den svenska kronan och för att garantera det finansiella systemets stabilitet.

Växelkurs

Det pris till vilket en valuta kan växlas mot en annan, det vill säga värdeförhållandet mellan två valutor. Kan också kallas valutakurs.

Länktips

Sveriges riksbank www.riksbank.se

Europeiska centralbanken, ECB www.ecb.int

Internationella valutafonden www.imf.org

Se sex informativa filmer (cirka tre till fem minuter långa): www.riksbank.se/sv/Riksbanken/Filmer-om-Riksbanken/

Vad gör Riksbanken?

Vad är pengar?

Vad är penningpolitik?

Vad är finansiell stabilitet?

Hur fungerar styrräntan?

Vad är inflation?